

Матюк Т. В.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та підприємництва
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ РИНКІВ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

В сучасних умовах глобалізації системи освіти, оцінка обсягів світового ринку послуг освіти, за кількісною ознакою представлена у доповіді ЮНЕСКО «До суспільств знань». У період починаючи з 1970 по 1990 рік кількість студентів вищих навчальних закладів всього світу збільшилася з 28 млн. до 69 мільйонів осіб, тобто більше, ніж у два рази. Станом на 2002 рік у світі нараховувалося 122 млн. студентів. А вже за останніми даними, у 2016 році кількість студентів становить 150 млн. осіб [1]. Серед головних ознак та характеристик міжнародного ринку освітніх послуг є експорт послуг освіти та освітня мобільність.

Ці характеристики можна проаналізувати та оцінити, спираючись на дані про кількість іноземних студентів, які навчаються в різних країнах. Навчання студентів із-за кордону у різних країнах є важливим показником рівня інтеграції системи освіти країни у світове середовище.

Щодо експорту освітніх послуг, то на сьогоднішній день є чітке розмежування його на 2 види: активний експорт і пасивний експорт. Пасивний експорт має давню історію і пов'язаний з навчанням студентів у різних країнах світу. Активний експорт характеризується зарубіжною експансією вищих навчальних закладів, тобто, в інших країнах, створюються філії навчальних закладів, на прикладі транснаціональних корпорацій [2, с. 106-107].

На міжнародному рівні на першому місці за кількістю іноземних студентів знаходиться Китай, з показником питомої ваги 67% серед загальної кількості студентів в країні. Нижчі сходинки займають європейські країни: Швейцарія – 18%, Австрія – 14%, Бельгія – 11%, Великобританія, Франція, Німеччина – по 10%, Данія – 9%. В Австралії та Новій Зеландії навчається 18% та 10% іноземних студентів.

Проаналізувавши структуру іноземних студентів за країнами походження можна зробити висновок, що в Африці найбільшу питому вагу мають студенти африканського походження – 73,0%. У Північній Америці вищі навчальні заклади користувалися попитом з боку населення Північної та Південної Америки – відповідно 33,6% та 23,4%.

У той же час вищі навчальні заклади Сполучених Штатів Америки користуються попитом переважно у європейських студентів – 62,5%. А у вищих навчальних закладах Канади переважну кількість студентів становлять студенти з Європи – 36% і 23,9% з Азії [3, с. 107]. Вищі навчальні заклади європейських країн представляли найбільшу зацікавленість для населення азійських країн. В Австрії – 82,0%, у Бельгії – 54,1%, Угорщині – 81,8%, Іспанії – 58,2%, Італії 71,3%, Румунії – 75,3%, Чеській Республіці – 85,0%, Швейцарії – 77,7%, Швеції – 60,0%. В меншій кількості (менше 50%) у європейських навчальних закладах навчаються студенти з Азії, у Великобританії – 45,4%, Німеччині – 49,8%, Данії – 42,2% [3, с. 109].

У Вищих навчальних закладах Португалії та Франції здобуває освіту найбільша кількість іноземних студентів африканського походження, відповідно 51,2% та 48,1%. Серед ВНЗ європейських країн найбільша кількість європейських студентів навчається у Російській Федерації та Німеччині – відповідно 41,9% та 35,4% [3, с. 110].

Основна конкуренція відносно іноземних учнів на світовому ринку освітніх послуг відбувається між вищими навчальними закладами, число яких перевищує 10 тис. на різних континентах.

Ефективна конкурентна боротьба за ресурси іноземних учнів може бути тільки при цілеспрямованій політиці держави. Тому, ще з минулого століття невід'ємними гравцями світового ринку освітніх послуг є спеціалізовані організації, які функціонують у багатьох країнах, які займаються залученням в країну іноземних громадян на навчання. До них належать: національні агентства; фонди освіти; інформаційні центри та центри міжнародних обмінів; різного роду асоціації, ради тощо [4, с. 64].

У США інструментом із залучення іноземців виступають Американська рада з міжнародної освіти, Інститут міжнародної освіти, Міжнародна рада з наукових досліджень та обмінів, відділення Інформаційного центру з питань освіти та багато інших.

Міграційна політика є одним з найважливіших інструментів, що впливають на приплив іноземних учнів. Найбільш ефективними заходами міграційної політики є надання іноземним студентам право на роботу; полегшення

натуралізації іноземним випускникам; право на пошук роботи після закінчення ВНЗ в країні навчання протягом певного часу [4, с. 65].

Разом з цим, ключовою умовою першості на світовому ринку освітніх послуг є витрати на освіту. Крім державних витрат істотним джерелом засобів на розвиток освіти є приватний сектор.

Розглянемо частку приватних витрат в загальних витратах на вищі навчальні заклади у 2016 році в країнах Північної Америки та Західної Європи (рис. 1)



Рис. 1. Частка приватних витрат в загальних витратах на вищі навчальні заклади у 2016 році в країнах Північної Америки та Західної Європи

Джерело: [4, с. 67]

Отже, ми бачимо що лідируючі позиції займає США – 59%, найменшу частку має Данія – 3% та Фінляндія – 4%.

Наприклад, в Данії законодавство чітко визначає розподіл відповідальності щодо закладів всіх рівнів між місцевими органами самоуправління, графствами й центральним урядом. Так, Закон про дотації визначає, що середні школи фінансуються державою на 100 %, а приватні – на 85 %. Якщо якийсь із середніх професійних закладів приватний, він однаково на 100 % фінансується з бюджету.

Посилення конкуренції за різними напрямками є невід’ємним чинником глобалізації і характеризує сучасний розвиток світового ринку освіти.

Важливою тенденцією останніх десятиліть стає зростання числа університетів у країнах, що розвиваються. Суттєво зросла кількість вузів в країнах Африки, Азії і Латинської Америки. Незважаючи на збільшення кількості вищих навчальних закладів конкурувати з університетами розвинених країн країнам, що розвиваються, поки що складно. Це відбувається перш за все через те, що вузи країн здебільшого пропонують в основному дипломні, а не післядипломні програми навчання [1].

Обмеженість пропозиції післядипломних програм у країнах, що розвиваються, пояснює ще одну важливу тенденцію розвитку світового ринку освітніх послуг, а саме розподіл іноземних студентів за програмами навчання у розвинених країнах. Останнім часом велика частка новоприбулих студентів обирає навчання в магістратурі та аспірантурі. Так, у США у 2016/17 навчальному році 46,3 % новоприбулих іноземних студентів надійшли на післядипломні програми освіти (магістратуру та аспірантуру), а 40,5 % обрали навчання за основними програмами вищої освіти (отримання ступеня бакалавра) (таблиця 1) [4, с. 70].

Таблиця 1

Набір новоприбулих іноземних студентів, 2014/15–2016/17 рр.

	Іноземні студенти 2014/2015	Іноземні студенти 2015/2016	Іноземні студенти 2016/2017	2016/2017, % від всього	Відхилення, % від 2015/2016
Дипломна освіта	59,943	61,342	63,749	40,5	3,9
Післядипломна освіта	61,350	64,235	72,726	46,3	13,2
Інша	10,653	17,346	20,703	13,2	19,4
В цілому	131,945	142,923	157,178	100,0	10,0

Джерело: [5]

За останні 15 років на світовому ринку освітніх послуг з'явилися нові лідери. Серйозний ривок зробила Австралія. Згідно прогнозами, попит на австралійську вищу освіту складе 280 848 чол. до 2025 року, що майже в 2 рази перевищує показник 2015 року (163 346 чол.). До 2019 року щорічні темпи зростання попиту на австралійську вищу освіту складуть 4,25 %, а до 2020 року – 3 %. Вже до 2022 року попит перевищить пропозицію і до 2025 року незадоволені потреби складуть 22 692 чол.

Регулювання ринку освітніх послуг відбувається на рівні держави, в рамках національних економік і на світовому, наднаціональному рівні. Державне регулювання ринку освітніх послуг здійснюється з метою ефективного функціонування, стимулювання процесу створення інститутів, забезпечення загальнонаціональних інтересів виробників і споживачів освітніх послуг. До регулюючих органів відносять міністерство освіти, служби й агентства, що входять до їх складу. На міністерства освіти покладено функції вироблення та прийняття нормативно-правових актів, їх втілення в життя, проведення державної політики у сфері освіти, а також контролю над діяльністю організацій, що входять до його складу.

Література:

1. Глен Р.Дж. Как перебросить мост от сложных проблем транснационального образования к аккредитации // Высшее образование в Европе. – 2015. – Т. XXVI. – № 1.
2. К обществам знания. Всемирный доклад ЮНЕСКО [Электронный ресурс] / Юнеско, 2016. – 239 с. – Режим доступа : <http://unesco.org/ru.pdf>

3. Система образования в Дании – стране, практически всеобщей гармонии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www. aboutstudy.ru/](http://www.aboutstudy.ru/)
4. Айдрус И.А., Филиппов В.М. Мировой рынок образовательных услуг: Учеб. пособие. – М.: РУДН, 2017. – 194 с.
5. Мировой Атлас Данных [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://knoema.ru/atlas>